

ПРАВОМІРНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ: ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

Україна як молода держава, що прагне розбудувати власну ефективну систему публічної адміністрації, постала перед серйозною проблемою перебудови залишеної у спадок з минулого – централізованої адміністративно-командної системи державного управління до потреб демократичної організації влади. Надзвичайно важливим елементом демократичної правової держави є законодавче врегулювання порядку діяльності органів публічної адміністрації, особливо в частині взаємовідносин з громадянами та іншими приватними особами. Основним інструментом такого впорядкування є адміністративна процедура, тобто врегульований законодавством порядок прийняття рішень органами публічної адміністрації у справах приватних осіб.

Ключові слова: держава, управління, державна влада, правове регулювання, адміністративна процедура, реформування, законодавство.

Украина как молодое государство, которое стремится построить собственную эффективную систему публичной администрации, предстала перед серьезной проблемой перестройки оставленной в наследство из прошлого – централизованной административно-командной системы государственного управления к потребностям демократической организации власти. Чрезвычайно важным элементом демократического правового государства является законодательное урегулирование порядка деятельности органов публичной администрации, особенно в части взаимоотношений с гражданами и другими частными лицами. Основным инструментом такого упорядочения является административная процедура, то есть урегулирован законодательством порядок принятия решений органами публичной администрации по делам частных лиц.

Ключевые слова: государство, управление, государственная власть, правовое регулирование, административная процедура, реформирования, законодательство.

Ukraine as a young nation, seeking to build its own effective system of public administration was faced with a serious problem of adjustment left in the legacy of the past – centralized administrative-command system of the government to the needs of a democratic government. An extremely important element of a democratic state is the order of the legislative regulation of public administration, particularly in relations with citizens and other individuals. The main tool of this arrangement is an administrative procedure that is regulated by law the decision-making bodies of public administration for individuals. Thus the present emphasis on serving the citizens, providing them with quality public services. Ten-year draft work allowed Ukraine to get enough high-quality draft law on general administrative procedure (Administrative Procedure Code of Ukraine). But the lack of political leadership in the administrative reform of national traditions regulation of administrative procedures, lack of development of administrative law doctrine leave our society with a very important statute. Characterization of the main problems of the current state of the legal regulation of relations of public administration with individuals, key innovations draft Administrative Procedure Code of Ukraine devoted to this article.

Key words: government, administration, government, regulation and administrative procedure reform legislation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Вже понад 16 років, з часу схвалення Концепції адміністративної реформи в Україні у 1998 році [1, с. 22], продовжуються окремі спроби удосконалення вітчизняної системи публічної адміністрації. В зазначеній Концепції йшлося насамперед про впорядкування структури органів виконавчої влади, зокрема центрального рівня, та про гармонізацію відносин між Президентом та Кабінетом Міністрів. 2005 року особлива увага Уряду була прикута до потреб реформування системи адміністративно-територіального устрою з метою побудови економічно спроможного та ефективного місцевого самоврядування. Починаючи з 2006 року, розпочалися спроби влади щодо оновлення законодавства про державну службу. Наразі, не оцінюючи результатів усіх згаданих вище намірів і спроб реформування, очевидно, що адміністративна реформа не вичерпується лише такими напрямками змін, як інституційні, територіальні, фінансові чи кадрові.

Актуальність даної тематики: По-перше, таким чином обмежують вільний розсуд публічної адміністрації, встановлюючи чіткі правила діяльності публічної адміністрації та критерії прийняття (і скасування) рішень (адміністративних актів – індивідуальних правових актів). По-друге, адміністративна процедура гарантує рівність приватних осіб перед законом, адже однакові справи треба вирішувати однаково. По-третє, адміністративна процедура є основою для зовнішнього, зокрема судового, контролю за публічною адміністрацією, адже визначає критерії, за якими можна перевіряти діяльність публічної адміністрації. Тобто правове врегулювання адміністративної процедури має сприяти демократизації адміністративної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню тематики адміністративних процесів приділена увага в значній кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед сучасних українських науковців варто виділити праці таких дослідників які аналізують дії влади та шляхи законодавства України (дії правомірності та ефективності) це – Луцький І. М., Каленюк О. М., Грицяк І. А., Авер'янов В. Б. Проблематикою розробки заходів та проектів законів організаційно-правових засобів протидії корупції в органах публічної влади займається науковці Андрійко О. Ф. та Педько Ю. С.

Серед сучасних зарубіжних дослідників проблемам реалізації прогресу адміністративної процедури в іноземних країнах слід виділити роботи С. Джованні, П. Дельвольве, О. Люхтергандт.

Формулювання мети статті. Метою статті є розкриття недоліків законодавства та підвищенні ефективності роботи публічної адміністрації покращенні якості взаємостосунків влади та

приватних осіб має процедурний аспект діяльності публічної адміністрації. Адже загальновідомо, що процедура є гарантією справедливості та демократії. Так як адміністративна процедура має забезпечувати найраціональніший порядок розгляду та прийняття рішень адміністративними органами у справах приватних (фізичних та юридичних) осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. До певної міри проблематика адміністративної процедури є новою для української юридичної науки, так і науки державного (публічного) управління. Це зовсім не випадково, адже в отриманому від СРСР спадку не було правового регулювання адміністративно-процедурних відносин. За тотального одержавлення усіх сфер життя, не було потреби враховувати ще будь-чий (приватні) інтереси при прийнятті рішень, тож не було потреби й у відповідному правовому регулюванні. Цей недолік досі має вплив на сучасну ситуацію, адже на маючи відповідного досвіду правозастосування Україна зіштовхнулася зі значними труднощами і в законопроектних роботах.

В абсолютній більшості розвинених країн адміністративно-процедурне законодавство, зазвичай, систематизоване. Відповідні законодавчі акти прийняли в більшості країн Європи після Другої світової війни, але перші загальні закони про адміністративну процедуру почали ухвалювати ще в 20-х роках ХХ сторіччя. На сьогодні можна навіть стверджувати про наявність європейських стандартів адміністративної процедури. Україна ж залишається однією з останніх європейських країн, де досі немає закону про адміністративну процедуру, а наявне нормативне регулювання є фрагментарним, суперечливим, зазвичай підзаконним і таким, що спрямоване на захист, переважно, інтересів держави та її органів.

Чи не найбільшу цінність для практиків та інтерес для дослідників досі складає Закон України «Про звернення громадян» від 1996 року [2, с.156]. Цей Закон на відповідному етапі розвитку українського суспільства і держави викопав завдання з урегулювання відносин щодо розгляду звернень громадян. Зокрема, серед його позитивних здобутків можна назвати: законодавче гарантування права громадян на звернення, визначення вимог до звернення, встановлення строку розгляд Зафіксовані насамперед в документах Ради Європи: в Резолюції (77) 31 про захист особи відносно актів адміністративних органів; в Рекомендації № 11(80)2 щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами; в Рекомендації № 11(87)16 щодо адміністративних процедур, які зачіпають велику кількість осіб.

З іншого боку, Закон України «Про звернення громадян» поширює свою дію на розгляд звернень не лише органами державної влади та місцевого самоврядування, але й підприємствами, установами; та організаціями, незалежно від форми власності,

не окреслюючи: при цьому коло питань, яких можуть стосуватися звернення. Органи державної влади та орган: місцевого самоврядування можуть робити тільки те, що визначення Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 6, ч. 2 ст. 19 Конституції України).

В деяких нормах Закону України «Про звернення громадян» не достатньо враховано зміни в політико-правовому житті вже на меті його прийняття. Наприклад, Закон передбачає, що скаргу дії чи рішення органу державної влади, органу місцевого самоврядування подають «у порядку підлеглих вищому органу або посадових осіб» (ч. 1 ст. 16). Проте такий підхід практично неможливі: реалізувати у сфері місцевого самоврядування, де майже немає адміністративної ієрархії, що зменшує можливості особи щодо позасудового захисту прав та законних інтересів. Приватна особа у більшості випадків є неналежно захищеною від розсуду адміністративних органів. Чого варті лише будівельні справи, коли заінтересовані громадяни дізнаються про схвалений проект будівництва одночасно з початком робіт біля їхнього дому.

По-суті це означає «неповноцінність» рішення. Але ж необхідно зважати на те, що рішення органів публічної адміністрації можуть досить швидко звертатися до виконання (викоувати), і у разі скасування таких рішень поставатиме проблема повернення у попередній стан.

Тому є потреба у чіткому врегулюванні питання платності або безоплатності розгляду заяв приватних осіб, а також принципів визначення розміру плати та механізмів оплати відповідних витрат. Крім Закону України «Про звернення громадян» існує велика кількість інших спеціальних (тематичних) законодавчих актів, які також регулюють порядок розв'язання справ приватних осіб за їх зверненнями. Співвідношення цих законів із Законом України «Про звернення громадян» є окремою проблемою адміністративно-правової теорії та практики. Зокрема, вище згадано вже питання платності розгляду окремих категорій звернень громадян. Є такі неузгодженості й у питанні строків. Наприклад, податкове законодавство передбачає десятиденний строк для подання скарги в адміністративному порядку [3], що суттєво відрізняється від правил оскарження та строку, встановленого Законом України «Про звернення громадян». І таких неузгодженостей чимало.

Також окремо слід наголосити на проблемі підзаконної норми творчості органів влади. Адже в Україні склалася практика, за якої закон урегулює процедурні аспекти будь-яких суспільних відносин досить поверхово. При цьому детальне регулювання процедури вирішення відповідних категорій справ залишено на розсуд Кабінет Міністрів (через ухвалення «Порядку») та певного центрального органу виконавчої влади (через ухвалення «Інструкції»), укладачі таких

актів здебільшого виходять з відомчих інтересів, а не потреб інтересів приватних осіб.

Отже, зміни у правовому регулюванні адміністративної процедури мають бути спрямовані на: чітку регламентацію порядку розгляду та ухвалення рішень у справах приватних осіб; забезпечення адекватних механізмів участі приватної особи у провадженні; залучення; і участі і розгляді справи «заінтересованих осіб»; врахування сучасних особливостей організації публічної влади для реалізації права на звернення зі скаргою тощо. Ці зміни повинні суттєво вплинути на якість розгляду та вирішення справ фізичних та юридичних осіб, реалізацію та захист їхніх прав і законних інтересів.

Для розв'язання зазначених проблем необхідно прийняти загальний закон «Про адміністративну процедуру» – адміністративно-процедурний кодекс України, доопрацьований проект якого перебуває на розгляді Верховної Ради України [4, с. 16], і який має врегулювати загальний порядок прийняття адміністративних актів, зокрема, за заявами фізичних та юридичних осіб, за ініціативою адміністративних органів, а також механізм адміністративного оскарження.

І найважливішим у правовому регулюванні адміністративної процедури є належне визначення прав та обов'язків особи, повноважень адміністративних органів. Зокрема, в цій частині основною новацією є законодавче закріплення ключових прав особи в адміністративній процедурі: право особи бути вислуханою до прийняття рішення; право знайомитись з матеріалами справи; право брати участь в розгляді адміністративної справи особисто або через представника; право подавати клопотання про відвід упередженого посадовця; право отримати повідомлення про результати вирішення адміністративної справи.

До речі, зазначені вище права приватних осіб та обов'язки адміністративних органів закріплені не лише у рекомендаціях та резолюціях Ради Європи, але й документах Європейського Союзу. Зокрема, у ст. 41 Хартії основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року закріплено «право на належне врядування», за яким «кожна особа має право на попередній справедливий розгляд своїх питань органами та установами (ЄС) в межах розумних строків» (абзац 1); та особливу увагу звернуто на право висловлення своєї думки, ознайомлення з документами та обґрунтуванням рішень (абзац 2).

На сьогодні ключові засади справедливої адміністративної процедури фактично закріплені лише в Кодексі адміністративного судочинства України [5, с. 25], хоча ці питання й не належать до предмета регулювання цього Кодексу. Тому в будь-якому випадку слід сприяти якнайшвидшому ухваленню Адміністративно-процедурного кодексу України з метою створення належних механізмів реалізації та захисту прав і законних інтересів

приватних осіб у відносинах з адміністративними органами.

Важливою новелою законодавства стане введення у правовий обіг поняття «адміністративного органу» в функціональному значенні – адміністративно-процедурне законодавство має охоплювати усіх суб'єктів, які, згідно із законом, уповноважені здійснювати владні управлінські (виконавчі та розпорядчі) функції. Тобто Кодекс має поширити свою дію не лише на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, але й на підприємства, установи та організації, якщо вони виконують управлінські функції. Зважаючи не певну проблематичність сприйняття цієї ідеї окремими фахівцями, слід наголосити, що й сьогодні є чимало прикладів, коли підприємства (зокрема, державні або комунальні) надають певні адміністративні послуги, але при цьому практично не обмежені публічним законодавством.

Як влучно відзначив німецький професор О. Люхтергандт, законодавче регулювання адміністративної процедури дає змогу зменшити стратегічно слабке становище людини перед органами влад: або, інакше кажучи, завдяки правовому зв'язуванню та покладенню обов'язків на публічну адміністрацію перед громадянином вдається врівноважити сторони та компенсувати відносну слабкість особи у відносинах з державою. Отже, відносини між особою і державою, та традиційно мали характер підпорядкування (субординації), завдяки адміністративно-процедурному регулюванню набувають нового характеру і майже наближаються до стану рівності (координації) [6, с. 69].

Прикінцевих положень Закону України «Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обмежень» державну реєстрацію об'єктів нерухомості проводять «комунальні підприємства бюро технічної інвентаризації». Багато інших владних управлінських функцій також виконують не органи влади (у статутному значенні), а інші суб'єкти. Крім того, слід враховувати поширені багатьох західних країнах тенденції «роздержавлення» публічних послуг, коли надання, зокрема, й адміністративних послуг через відкриті механізми передають (делегують) недержавним інституціям органам професійного самоврядування тощо. При цьому слід наголосити, що сам проект Адміністративно-процедурного кодексу не передбачає уповноважування щодо надання адміністративних послуг підприємств чи будь-яких інших суб'єктів, а лише визначає, ще у разі виконання таких функцій зазначені суб'єкти повніші діяти за тими ж правилами, що й органи влади. Тобто Кодекс не регулюватиме розподіл сфер компетенції, а лише визначатиме загальну процедуру розгляду справ, і в цьому сенсі захищає як інтереси державі: так і права та законні інтереси громадян [7, с. 4].

Особливу увагу варто звернути на таку нову для вітчизняного права категорію учасників

адміністративної процедури як «заінтересовані особи», тобто приватні особи, законні інтереси яких зачеплені або можуть бути зачеплені рішенням адміністративного органу. До сьогодні такі законні інтереси в Україні закон не захищає. Це надзвичайно важлива новація, яка стимулюватиме владу приймати виважені та передбачувані рішення, зокрема у будівельних та інших складних справах. Тобто тут необхідно вкотре наголосити на такій новації проекту Адміністративно-процедурного кодексу України, як врегулювання так званих, випадків, коли справу ініціює адміністративний орган без звернення приватної особи. Обов'язок залучати заінтересованих осіб (як і адресатів) до розгляду та вирішення справи зумовлений не лише бажанням наблизитися до європейських стандартів адміністративної процедури, але й практичною потребою раціонального вирішення справи, щоб кінцеве рішення було оптимальним як з боку закону, так і щодо врахування позицій та наслідків для приватних осіб. Таке рішення буде найменш конфліктне, а отже, зменшується ймовірність його подальшого адміністративного та/або судового оскарження [8, с. 356].

Також судячи з самої мети і призначення Адміністративно-процедурного кодексу, позитивним результатом його ухвалення стане власне детальне регулювання процедури вирішення адміністративних справ. Зокрема, проект Кодексу передбачає усі аспекти підготовки справи до вирішення, починаючи від порядку подання заяви та її реєстрації, витребування документів, отримання погоджень і висновків, заслуховування учасників тощо, і закінчуючи вимогами щодо оформлення адміністративного акта і його доведення до відома осіб, яких адміністративний акт стосується.

Важливою новацією проекту Адміністративно-процедурного Кодексу є також нові підходи до інституту адміністративного оскарження. У проекті Кодексу суб'єктом розгляду скарги визначено не лише вищий відносно адміністративного органа, що розглядав адміністративну справу, орган виконавчої влади, орган чи посадову особу місцевого самоврядування. Також суб'єктом розгляду скарги може бути комісія, утворена адміністративним органом для розгляду скарг. Остання новація може стати особливо важливою для діяльності органів місцевого самоврядування, що, як відомо, практично не мають ієрархічної системи. Зокрема, передбачено, що до складу такої комісії для розгляду скарг мають бути призначені громадяни «ззовні», що покликано забезпечити неупередженість та об'єктивність розгляду скарг. Отже, приватні особи можуть отримати дієвий позасудовий механізм захисту своїх прав, ефективність якого підтверджена досвідом демократичних країн (ФРН, Нідерланди, Польща). Так пункт 1 Кодексу, пропонуючи ефективніші механізми адміністративного оскарження, покликаний не лише повернути довіру до цього

механізму правового захисту, але й зменшити навантаження на судову систему [9, с. 197].

Також у проекті Кодексу значну увагу приділено питанням застосування (відкликання) адміністративних актів, як правомірних та неправомірних. Ці норми також покликані розв'язати наявну сьогодні проблему зловживання повноваженнями, коли, наприклад, скасовують акти про призначення особи (для звільнення особи з посади замість того, щоб прийняти акт саме про звільнення).

Ухвалення Адміністративно-процедурного Кодексу та його впровадження в життя повинні дати позитивні результати. Це стосується не лише формального дотримання вимог Конституції України, за якої порядок діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування підлягає врегулюванню на рівні закону. І стосується – також більшої захищеності приватних осіб у відносинах з адміністративними органами, оскільки права приватних осіб та обов'язки адміністративних органів будуть належно зафіксовані. Дотримання вимог справедливої адміністративної процедури веде до меншої конфліктності рішень адміністративних органів, адже інтереси публічних та різних приватних осіб мають бути максимально враховані ще стадії підготовки рішення.

І, звичайно, раціональне правове регулювання адміністративної процедури сприятиме зниженню рівня корупції, оскільки за чіткої регламентації діяльність чиновників стає менш контрольною. Слід пам'ятати, що закон про адміністративну процедуру (проект Адміністративно-процедурного кодексу) адресований не лише адміністративним органам. Він адресований також до громадян та інших приватних осіб, про статус яких у ньому йдеться.

Також слід брати до уваги, що велику роль відіграє стиль погодження адміністративних органів з приватними особами. І хоча останнє питання не зовсім належить до сфери процедурного законодавства, та стосується більше організаційних відносин (зокрема, щодо створення «універсамів послуг», «єдиних дозвільних офісів» та інших кращих організаційних форм надання адміністративних послуг), у проекті Адміністративно-процедурного кодексу України є чимало норм, спрямованих саме на покращення якості надання адміністративних послуг. Зокрема, це стосується відносин, пов'язаних з доступом до інформації про адміністративний орган та надавані ним послуги, з веденням особистого прийому тощо. Також у проекті Адміністративно-процедурного кодексу України є і безпосередні приписи, що стосуються саме покращення надання адміністративних послуг. Зокрема, до таких норм можна віднести правила щодо застосування принципу мовчазної згоди при отриманні погоджень і висновків (стаття 70 проекту Кодексу), диференційовані строки вирішення різних категорій справ тощо [10, с. 175-183].

Необхідно зазначити, що проект Адміністративно-процедурного кодексу України не позбавлений і деяких недоліків. На нашу думку, одним з проблематичних місць у законопроекті є віднесення до винятків зі сфери дії Кодексу діяльності щодо застосування податкового та митного законодавства. Де положення у сучасній редакції проекту є щонайменше дискусійним, адже, наприклад, видача свідоцтв платникам єдиного податку податковими органами, чи інша аналогічна діяльність нічим не відрізняється від діяльності інших органів публічної адміністрації щодо прийняття адміністративних актів.

Іншим сумнівним положенням проекту Адміністративно-процедурного кодексу є підхід Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань адміністративних витрат. Зокрема, у проекті Кодексу передбачено, що «при наданні адміністративних послуг справляють адміністративний збір-плату, що включає всі витрати, пов'язані з наданням цих послуг під час здійснення адміністративного провадження у справі» (ч. 1 ст. 46), а «ставки та порядок сплати адміністративного збору встановлює Кабінет Міністрів України». Але ж, по-перше, не всі адміністративні послуги мають бути платні (як і сьогодні не є платними адміністративні послуги в соціальній і пенсійній сферах). По-друге, адміністративний збір не завжди повинен охоплювати всі витрати, пов'язані з наданням послуг, адже держава і так утримується па кошти платників податків. Тому адміністративний збір відіграє не стільки компенсаційну чи фіскальну функцію, скільки регулятивну. І останнє: порядок сплати адміністративних зборів, за загальним правилом, має встановлювати Верховна Рада, а не Кабінет Міністрів. Теж саме стосується і ставок адміністративних зборів, які повинен встановлювати парламент, а у випадках передбачених законом – Уряд та органи місцевого самоврядування [11, с. 53].

Але усі перераховані недоліки не впливають на загалом якісний зміст проекту Адміністративно-процедурного Кодексу. На наше переконання, цей законопроект цілком можна приймати у першому читанні та в цілому.

На основі сказаного вище можна зробити висновок. Отже, проект Адміністративно-процесуального Кодексу має стати основоположним актом для зміни відносин публічної адміністрації з приватними особами.

Зокрема, крім Адміністративно-процедурного Кодексу України, а точніше у зв'язку з його ухваленням, потребуватиме прийняття новий редакції Закон «Про звернення громадян». Предметом регулювання цього Закону мають залишитися ті звернення, які містять побажання, пропозиції, рекомендації громадян органам публічної влади. У деяких західних країнах цей вид звернень (особливо адресованої представницьким органам) ще називають «петиціями», і вони належать до сфери конституційного права. Ці

питання мають і надати можливість врегулювати інформаційне законодавство – Закон України «Про інформацію», можливо, у його новій редакції або ж новий Закон «Про доступ до публічної інформації». При цьому слід взяти до уваги, що порядок доступу учасників адміністративного провадження (заявника, скаржника, заінтересованих осіб) до матеріалів справи має врегулювати Адміністративно-процедурний кодекс, адже належить до елементів справедливої адміністративної процедури.

Дуже гострою є проблема врегулювання відносин щодо стягнення різних видів платежів органами виконавчої влади та місцевого самоврядування у ході своєї діяльності. З цією метою, на наш погляд, має бути розроблено та ухвалено Закон «Про адміністративний збір». Саме цей акт міг на законодавчому рівні розв'язати низку актуальних проблем: чітко розмежувати різні види публічних послуг (адміністративні й неадміністративні; державні й комунальні); визначити критерії платності або безплатності адміністративних послуг, загальні засади визначення розмірів плати за адміністративні послуги тощо.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

На жаль, проект Адміністративно-процедурного кодексу України поки що не має належної уваги

серед членів парламенту. До певної міри це зрозуміло, адже більшість з них не мають уявлення, для чого потрібен такий закон. Але ця ж ситуація вказує і на ті зусилля, яких повніші вживати науковці, громадськість у цьому питанні. Звичайно, після ухвалення нового закону необхідно буде забезпечити моніторинг його впровадження, і за потреби провести певні коригування або роз'яснювальну роботу.

В будь-якому разі можна впевнено ствердити, що без загального Закону «Про адміністративну процедуру» шлях України до демократизації адміністративної діяльності буде суттєво ускладнено, а проблеми з тяганиною в органах публічної адміністрації, закритістю та корупцією і надалі залишатимуться гострими. Для його прийняття у першому читанні 31 березня 2009 року голосів не вистачило. Наразі проект було підготовлено до повторного першого читання, але так й не розглянуто.

Тому слід сприяти ухваленню Адміністративно-процедурного кодексу України, щоб створити належні механізми реалізації та захисту прав і законних інтересів приватних осіб у відносинах з адміністративними органами через гарантування справедливого вирішення адміністративних справ, а також для забезпечення ефективної діяльності публічної адміністрації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22 липня 1998 року № 810 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – С. 32.
2. Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р. (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 47. – С. 256.
3. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України, реєстраційний номер Верховної Ради України 2789, від 18.07.2008 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.zakon.gov.ua>.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. (з наступними змінами) // Офіційний вісник України. 2005. – № 32. – С. 11–19.
5. Люхтергандт О. Проект Адміністративного процедурного кодексу України та сучасне адміністративне процедурне право // Юридичний журнал. – 2002. – № 5. – С. 25.
6. Луцький І. М. Актуальні проблеми організаційно-правових засад управління складних адміністративних систем на практиці європейського досвіду та України / І. М. Луцький, А. Л. Луцький, О. М. Каленюк // Економіка і держава. – 2009 – № 3. – С. 69–71.
7. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Урядовий кур'єр, 20 квітня 2004 р. – № 74 (2737), С. 4.
8. Грицяк І. А. Україна на шляху до Європейського адміністративного простору / І. А. Грицяк // Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2 т.: Т. 2. Особлива частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: Юридична думка, – 2005., 624 с.
9. Сарторі Джованні. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідж. структур, мотивів і результатів / Джованні С. Пер: з 2-го англ. вид. – К.: АртЕк, 2001. – 224 с.
10. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові засоби протидії корупції в органах публічної влади / О. Ф. Андрійко // Правова держава. – Вип. 19. – К., 2008. – С. 175–183.
11. Педько Ю. С. Становлення адміністративної юстиції в Україні / Ю. С. Педько. – К., 2003, 53 с.

Рецензенти: Кальниш Ю. Г., д. держ. упр., ст. науковий співробітник;
Коваль Г. В., д. держ. упр., доцент.

© Томлін-Татаренко В. Б., 2013

Дата надходження статті до редколегії 25.05.2014 р.

ТОМЛІН-ТАТАРЕНКО Вікторія Борисівна – кандидат наук з державного управління, доцент, морська компанія «Мадера», м. Миколаїв, Україна.

Коло наукових інтересів: інформаційні технології та інформаційні процеси в державному управлінні.